

همایش ملی سلامت از دیدگاه قرآن کریم

رویکردهای نوین در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن و سلامت

بررسی شاخصه‌های فرهنگ اسلامی جهت تأمین سلامت فردی و اجتماعی از منظر قرآن کریم

اصغر طهماسبی بلداجی*: دانشجوی دکتری، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه اراک
لیلا قنبری: عضو هیئت علمی، گروه ادبیات عرب، دانشگاه پیام نور بروجن

چکیده

فرهنگ اسلامی مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، بایدها و نبایدهایی است که از دو منبع قرآن و عترت سرچشمه می‌گیرد. اصول کلی و شاخصه‌های فرهنگ اسلامی عموماً در آیات قرآن بیان شده و جزئیات آن توسط معصومین (ع) تبیین گردیده است. فرهنگ اسلامی با محوریت اصل الهی بودن مبتنی بر بایدها و نبایدهای قرآن کریم و آموزه‌های معصومین (ع) به تمام جوانب زندگی سمت و سو می‌دهد که غایت آن تعالی فردی و اجتماعی جامعه است. از منظر قرآن کریم شاخصه‌های فردی فرهنگ اسلامی در رویکردهای عملی و رفتاری ضمن تقویت ایمان، به‌زندگی فردی و اجتماعی سمت و سو می‌دهند به گونه‌ای که ضمن تأمین سلامت معنوی در بعد فردی، سلامت اجتماعی را نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. شاخصه‌های اجتماعی فرهنگ اسلامی حلقه اتصال فرد و اجتماع می‌باشند که با نهادینه سازی شاخصه‌های فرهنگی قرآن، پویایی و آرامش اجتماعی جامعه فراهم می‌سازد. جستار پیش رو ضمن تبیین مفهوم فرهنگ اسلامی با رویکردی توصیفی تحلیلی، شاخصه‌های آن را در ابعاد فردی و اجتماعی مورد بررسی قرار داده است؛ نتیجه آن که فرهنگ اسلامی با محوریت الهی بودن، به تمام جوانب زندگی فردی و اجتماعی در تمامی حیطه‌ها سمت و سو می‌دهد و با ارائه رویکردها و مولفه‌های خاص خود؛ کمال، سعادت و سلامت فرد و جامعه را فراهم می‌کند.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، فرهنگ اسلامی، شاخصه‌های فردی، شاخصه‌های اجتماعی، سلامت

Abstract

Islamic culture, a set of beliefs, values, and shouldntwords from two sources of the Koran and Household. and the characteristics of the general principles of Islamic culture generally Quranic verses and the details of the explanations by aninnocent (RA). Islamic culture with being based on the principle of God and don'ts the teachings of the Holy Koran and an innocent (RA) on all aspects of life and the progress that the object of personal and social community. from the perspective of the Holy Koran individual indicators of Islamic culture in practical approaches, and strengthen the faith, social and personal life direction, so that they are also provide spiritual health in the individual, the community health has influenced social indicators of Islamic culture and society link individuals are instituting the characteristics of the Quran, cultural and social dynamics of peace. query ahead while clarification of Islamic culture, descriptive approach - analytical indexes in the individual and social dimensions has investigated:theresult of Islamic culture with divine important basis, on all aspects of social and personal life in all areas direction and with providing approaches and specific components; Kamal and happiness Fred and society, provided that the aim of this personal health and social community.

Keywords: Koran, Islamic culture, individual indicators, social indicators, health

مقدمه

جوامع در طول تاریخ دارای باورها و ارزش‌ها و قوانینی بوده‌اند که مجموع آن‌ها، فرهنگ آنان را تشکیل می‌دهد. معرف اصلی جامعه در هر دوره، فرهنگ آن جامعه می‌باشد. فرهنگ در تکامل یا افول جوامع نقش بسیار مهمی داشته است؛ اگر جامعه‌ای دارای ارزش‌ها و باورهای والایی بود، این فرهنگ در تکامل افراد آن جامعه موثر بوده و در مقابل فرهنگ مبتنی بر باورهای غلط و قوانین ناشایست، افول آن جامعه را به همراه خواهد داشت. فرهنگ‌ها در یک تقسیم‌بندی به دو قسم الهی و غیر الهی تقسیم می‌شوند. قرآن کریم در مواضع گوناگون شاخصه‌ها و مولفه‌های هر دو فرهنگ را بیان می‌کند.

در جامعه‌ای که باورهای غلط و اعمال ناشایست جزء جدائی‌ناپذیر آن جامعه شده است، نمی‌توان به آسانی افراد آن جامعه را منهای آن باورها تصور کرد. قرآن فرهنگ سوء اقوام گذشته را مهم‌ترین عامل هدایت‌ناپذیری و انکار پیامبران الهی معرفی می‌کند. (نوح/۲۶-۲۷؛ هود/۸۰-۷۸؛ هود/۸۸-۸۵؛ یس/۲۰-۱۸؛ اسرا/۹۵-۸۵) از منظر قرآن کریم فرهنگ الهی با فرهنگ غیر الهی هرگز برابر نبوده بلکه رستگاری دنیا و آخرت شامل کسانی می‌شود که زندگی آنان مبتنی بر فرهنگ الهی باشد؛ در مقابل خسران دنیا و آخرت نیز شامل کسانی می‌شود که زندگی آنان بر پایه فرهنگ غیر الهی بنا شده است. (مائده/۱۰۰؛ انعام/۵۰؛ رعد/۱۶؛ نحل/۷۶؛ فاطر/۲۲-۱۹؛ غافر/۵۸؛ حدید/۱۰؛ حشر/۲۰).

بحث

هدف خداوند از ارسال رسل و انزال کتب رساندن انسان به کمال و سعادت است. در هر عصر و مصری خداوند پیامبری مبعوث نمود تا بشر از آلودگی‌های باطنی و ظاهری پاک گردد و رهنمون مسیر کمال و سعادت باشد هر زمانی که فطرت انسان دستخوش تحریف شده و انسان از صراط مستقیم منحرف می‌شود خداوند راهنمایی جهت هدایت قرار می‌دهد. سلامت معنوی انسان همواره مورد توجه خداوند سبحان بوده است. سلامت معنوی به معنای پاک بودن انسان از آلودگی‌های ظاهری و باطنی است که آرامش انسان را سلب و از مسیر سعادت منحرف می‌کنند. میان سلامت معنوی و سلامت جسمانی رابطه متقابل وجود دارد و هر کدام در جای خود اهمیت به سزایی

دارند؛ اما سلامت معنوی همواره از اهمیت بیشتری برخوردار است چرا که بسیاری از بیمارهای جسمانی ناشی از فقدان سلامت معنوی یا به تعبیری همان آرامش روحی و روانی است. سوال اساسی در این باره این می‌باشد که دین در این باره چه چاره‌ای اندیشیده و جهت سلامت معنوی چه راهکارهایی فرا روی سالکان طریق الهی قرار داده است؟ در تبیین سوال مذکور باید این مهم را در نظر گرفت، که دین زمانی جامع و کامل است که سعادت دنیوی و اخروی انسان‌ها را تضمین نموده و به عبارتی با برنامه‌هایی، زمینه سعادت دنیا و آخرت وی را فراهم کند، که سلامت معنوی در این میان حائز اهمیت بیشتری می‌باشد. با نگرشی جامع نگر به دین، این برابند حاصل می‌شود که در دین اسلام در ذیل آیات قرآن و روایات معصومین (ع) برنامه‌هایی جامع و کامل در همه زمینه‌ها برای سعادت انسان و سلامت معنوی و حتی جسمانی وی ترسیم شده است. نکته قابل توجه در این باره این است که تبیین صحیح و اجرائی کردن آموزه‌های دینی، ضامن رسیدن به سلامت معنوی و جسمانی از یک سو و نائل شدن به سعادت دنیا و آخرت از سوی دیگر است. در این پژوهش ابعاد فردی و اجتماعی در جهت رسیدن به سلامت معنوی مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

مفهوم شناسی فرهنگ

برای واژه «فرهنگ» معانی مختلفی در لغت‌نامه‌ها ذکر شده است. این واژه مرکب از «فر» و «هنگ» می‌باشد. «فر» به معنای: بینش، شان، شکوه و زیبایی است. (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱۰، ص ۱۴۹۹۳؛ معین، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۱۷۱۵) «هنگ» به معنای: کشیدن، سنگینی، وقار، قدرت، هوش، لشکر و غم خواری می‌باشد. (عمید، ۱۳۸۸، ص ۹۰۷) واژه فرهنگ در مجموع در معنای: جلو کشیدن، علم و دانش، ادب، معرفت، تعلیم و تربیت به کار رفته است. (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱۰، ص ۱۵۱۰۹؛ معین، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۱۷۴۵) در زبان عربی واژه فرهنگ با کلمه «التقافه» بیان می‌شود؛ این واژه مصدری از باب «تَقَفَ- يَتَقَفُ» به معنای متبحر و حاذق شدن است. (ابن منظور، ۱۴۱۱، ج ۹، ص ۲۰؛ زبیدی، ۱۴۰۶، ص ۶۰) معادل انگلیسی فرهنگ کلمه «Culture» است که به معنای پروراندن و تقویت خاک، به عمل آوردن کاری در جهت تولید و حاصلخیز کردن است. (ووثوقی، ۱۳۸۶، ص ۱۱۶).

نتیجه‌گیری

فرهنگ اسلامی مجموعه‌ای از باورها، رفتارها، ارزش‌ها، بایدها و نبایدها و قوانینی است که از دو منبع قرآن و عترت سرچشمه می‌گیرند؛ به گونه‌ای که محوریت جامعه اسلامی در همه ابعاد عبادی، فردی، اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بر پایه این دو ثقل استوار است. شاخصه‌های فرهنگ اسلامی در حوزه‌های متعدد به زندگی فردی و اجتماعی سمت و سو می‌دهند. این شاخصه‌ها به گونه‌ای می‌باشند که با یکدیگر ارتباط دقیق داشته و در مجموع فرهنگ اسلامی را تشکیل می‌دهند. در بعد فردی: اقامه نماز، روزه، زکات و خمس و حج؛ مهم‌ترین فرامین دینی می‌باشند که به لحاظ اجرایی جنبه فردی داشته اما به به لحاظ تأثیر گذاری، زندگی اجتماعی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند. تقویت نشاط و امید، دعا، توکل و صبر و استقامت در برابر مصائب و مشکلات از مهم‌ترین مولفه‌های رفتاری فرهنگ اسلامی است. فرهنگ اسلامی در بعد اجتماعی با داشتن شاخصه‌هایی همچون: امر به معروف و نهی از منکر و مشورت، وحدت و برابری همگان در برابر قانون، فرد و جامعه را به هم پیوند می‌دهد. تبیین صحیح و اجرای دقیق شاخصه‌های فرهنگ اسلامی، سلامت فرد و جامعه را به همراه دارد؛ که غایت آن رسیدن به حیات طیبه‌ای است که خداوند به آن وعده داده است.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه (۱۳۸۵ش)، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات الهادی، چاپ بیست و نهم.
- ابن منظور، محمد بن مکرّم (۱۹۷۰م)، لسان العرب، بیروت: دارلسان العرب.
- امینی، محمد (۱۳۸۸ش)، آشنایی با اسرار و مناسک حج، قم: نشر فقاقت.
- پورترکمانی، احمد (بی تا)، نماز خوبان، قم: موسسه فرهنگی انتشاراتی مشهور.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸ش)، تفسیر موضوعی قرآن کریم، قم: مرکز نشر اسراء.
- حرّانی، محمد بن شعبه (۱۴۰۲ق)، تحف العقول، تهران: انتشارات اسلامیه.
- حرّاملی، شیخ محمدحسن (۱۳۸۳ق)، وسائل الشیعه، تهران: مکتبه الاسلامیه.
- حسینی فیروزآبادی، سید مرتضی (۱۴۰۲ق)، فضائل الخمسه من الصحاح السنّه، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- خرمشاهی، بهاء الدین (۱۳۷۷ش)، دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، تهران: انتشارات سمت. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳ش)، لغت نامه دهخدا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- رفیع، جلال (۱۳۷۳)، فرهنگ مهاجم، فرهنگ مولد، تهران: انتشارات اطلاعات.
- روح الامینی، محمود (۱۳۷۴)، مبانی انسان شناسی، تهران: انتشارات عطار.

Ghanbari_L88@yahoo.com

